

Максимчук Н. С., асистент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті досліджено роль українського фольклору в національно-патріотичному вихованні студентської молоді. Розкрито сутність поняття «національне виховання», його мету та завдання. Розкрито особливості здійснення національного виховання у вищих навчальних закладах. Охарактеризовано якості характеру патріота, свідомого громадянина держави. Обґрунтовано значення українського фольклору в системі національно-патріотичного виховання.

Ключові слова: національне виховання, головна мета національного виховання, якості характеру патріота, засоби національного виховання, український фольклор, усна народна творчість.

Аннотация. В статье исследована роль украинского фольклора в национально-патриотическом воспитании студенческой молодежи. Раскрыта сущность понятия «национальное воспитание», его цели и задачи. Исследованы особенности осуществления национального воспитания в высших учебных заведениях. Охарактеризованы качества характера патриота, сознательного гражданина государства. Обосновано значение украинского фольклора в системе национально-патриотического воспитания.

Ключевые слова: национальное воспитание, главная цель национального воспитания, качества характера патриота, средства национального воспитания, украинский фольклор, устное народное творчество.

Annotation. The article investigated the role of Ukrainian folklore in the national-patriotic education of students. The essence of the concept of «national education», its goals and objectives. The features of the implementation of national education in universities. Characterized as character patriot citizen conscious state. Ukrainian folklore values grounded in national-patriotic education.

Key words: national education, the main objective of national education, quality character patriot means of national education, Ukrainian folklore, folklore.

У сучасний надзвичайно складний період для Української держави особливої актуальності набуває проблема національного виховання її громадян. Кожен житель України, який прагне процвітання своєї Батьківщині, передусім повинен мати високу національну самосвідомість і

національну гідність, знати і пишатися своєю історією і культурою, бути добросовісним громадянином і відданим патріотом.

У проєкті концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 роки зазначається, що національно-патріотичне виховання покликане дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної та правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості, що ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини [1].

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена Міністерством освіти і науки України в 2015 році, наголошує, що нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загально-виховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери [2].

Про забезпечення національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді говориться і в такому важливому документі, як Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки: «Система освіти має забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя у постійно змінюваному, конкурентному, взаємозалежному світі. Ядром державної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності» [3].

Актуальність національно-патріотичного виховання громадян, особливо дітей та молоді, зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають дальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання, зазначається у Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки [4].

На важливість національного спрямування виховання молоді вказували прогресивні діячі, педагоги Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Костомаров, І. Огієнко, Г. Ващенко, С. Русова, О. Духнович, Г. Сковорода, К. Ушинський, В. Сухомлинський, М. Стельмахович та ін.

Дослідженню проблеми національного виховання присвятили свої праці багато педагогів сьогодення, серед яких: О. Вишневський, В. Довбищенко, П. Дроб'язко, Р. Захарченко, П. Ігнатенко, В. Каюков, В. Кузь, І. Мартинюк,

Л. Оршанський, С. Павх, Ю. Руденко, З. Сергійчук, Б. Ступарик, Є. Сявакко, Д. Тхоржевський та ін. Вони обґрунтовують, що основою національного виховання є історико-культурна спадщина українського народу.

Національні ідеї та цінності розвивалися віками і у високохудожній формі фіксувалися в численних жанрах і засобах усної народної творчості, які активно вивчаються науковцями, письменниками, мистецтвознавцями, педагогами. Різноманітні жанри українського фольклору досліджені у працях О. Потебні, М. Костомарова, М. Максимовича, О. Воропая, Д. Антоновича, Д. Багалія, М. Грушевського, М. Дмитренка, П. Куліша, Г. Лозко, В. Наулко, В. Скуратівського, М. Стельмаховича, І. Франка, П. Чубинського та ін.

Метою нашої статті є дослідження впливу українського фольклору на формування національно-патріотичних рис студентської молоді.

Для досягнення визначеної мети в статті вирішуються такі завдання:

- з'ясувати зміст поняття «національно-патріотичне виховання»;
- розкрити особливості формування національно-патріотичних рис студентської молоді за допомогою українського фольклору.

Як зазначено у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, національне і громадянське виховання є одним із головних пріоритетів і органічним компонентом розвитку освіти. Воно має бути спрямоване на формування у дітей та молоді сучасного світогляду, ідей, поглядів, переконань, заснованих на найцінніших надбаннях вітчизняної і світової культури [5].

Національне виховання – це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь [6, с. 229].

Головна мета національного виховання – прищепити віру в українську ідею, в основі якої лежить служіння Україні, через набуття молодим поколінням соціального досвіду; успадкування духовних надбань українського народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду; виховання здатності зберігати свою національну ідентичність; досягнення високої культури міжнаціональних взаємин; розвиток духовних, різнобічно розвинених особистостей [7, с. 568].

Щоб виховати патріота, свідомого громадянина своєї держави, потрібно формувати у молоді комплекс якостей характеру, що є основою набуття соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, розвитку духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Для цього слід формувати у студентів:

– патріотичну свідомість, громадянську відповідальність і мужність, суспільну ініціативність і активність, готовність трудитися для розвитку Батьківщини, захищати її, підносити міжнародний авторитет;

– повагу до Конституції, законів Української держави, дотримання правових норм, почуття обов'язку;

– високу патріотичну переконаність та самосвідомість;

– досконале знання державної мови, постійне піклування про піднесення її престижу й функціонування в усіх сферах суспільного життя й побуту;

– повагу до батьків, старшого покоління, свого родоводу, культури, історії, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва, духовних надбань рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього, як представника, спадкоємця й наступника;

– дисциплінованість, працьовитість, завзятість, творчість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про природу, екологію, економіку;

– фізичну досконалість, моральну чистоту, високу художньо-естетичну вихованість і смак;

– гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв та духовних надбань інших народностей, що населяють Україну, високу культуру міжнаціонального спілкування.

Національне виховання студентської молоді має включати: вивчення історії та культурних традицій рідного краю; організацію екскурсій до музеїв та виставкових зал народних художніх промислів; подорожі історико-культурними місцями рідного краю; дослідницьку роботу в архівах бібліотек і фондах краєзнавчих музеїв; участь у традиційних народних святах, етнофестивалях, виставковій діяльності тощо.

Реалізація національного виховання передбачає застосування різних засобів: рідну мову, родовід, історію, краєзнавство, мистецтво, фольклор, традиційні ремесла, природу рідного краю, народну міфологію, народний календар, національну символіку, народні прикмети, вірування, релігійні і народні традиції, родинно-побутову культуру, звичаї, обряди тощо.

Важливим засобом формування національної свідомості є фольклор, у якому сконцентрований широкий діапазон виявів духовності української нації, узагальнення життєвого досвіду, вияву колективного світогляду й естетичного ставлення до дійсності.

Фольклор – (англ. folk – народ і lore – мудрість) – частина національної духовної культури, творчою домінантою якої є слово і прийоми його естетичного оформлення, котрим притаманні синкретизм, усне творення і передавання (з уст в уста), імпровізаційність (створення без попередньої підготовки), традиційність (дотримання ustalених норм і форм творення), колективність (поєднання індивідуального і групового творення творчості), багатоваріантність побутування (змінність тексту), анонімність (нефіксованість авторства) тощо [7; с. 267].

Фольклор – народна художня творчість (переважно усна); основні фольклорні жанри – прислів'я, приказки, пісні, казки, думи, балади, легенди, перекази, анекдоти, загадки, скоромовки, коломийки [8; с. 614].

В усній народній творчості відображені різні прояви життєдіяльності людини, її духовні та матеріальні потреби, історичне буття, соціальні відносини, характерні реалії сімейного і громадського побуту, філософія, вірування, релігійні, морально-етичні, звичаєво-правові установки, естетичні ідеали, особисті людські переживання, настрої.

У думках, піснях, прислів'ях, приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних зразках відображено весь культурно-історичний шлях українського народу.

Філософією життя, джерелом етнопедагогічної культури, дидактики, лінгвокультурознавства наповнені українські прислів'я і приказки, усмішки, народні казки, народні усмішки. Ці національні заповіді-застереження вчать культури поведінки, високої моральності у взаєминах з людьми, фіксують багатовіковий моральний досвід народу.

Міркування над піснями, думами, прислів'ями, приказками допомагають визначити оцінні функції народної моралі, традицій у різних культурах, указує на достатньо розвинене почуття особистості в українців, прагнення до громадської справедливості, м'який, хоч і грубуватий гумор, підсміювання насамперед над собою, толерантність.

Фольклор є невичерпним джерелом пізнання історії рідного народу, скарбницею його духовності, національного характеру і світогляду, важливим засобом народної педагогіки, комплексного впливу на підростаючі покоління.

У фольклорних творах відображені всі етапи формування у підростаючих поколіннях нашого народу національної свідомості й самосвідомості, патріотизму, глибоких гуманних якостей.

Вивчення українського фольклору показує тісний зв'язок кожної особистості зі своєю нацією, її духовною і матеріальною культурою.

Отже, національно-патріотичне виховання у вищих педагогічних закладах повинно бути спрямоване на формування: наукових знань, які розкривають основи національно-патріотичного виховання студентів; свідомого ставлення до патріотичної діяльності; любові до своєї Батьківщини, свого народу; загальнолюдських моральних цінностей і високої педагогічної культури; шанобливого ставлення до історичного минулого українського народу, його мови та духовних цінностей своєї держави; прагнення підвищення добробуту свого народу, держави; вироблення активної життєвої позиції до суспільно-корисної діяльності; взаєморозуміння та поваги до інших націй і народів.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що вагоме місце в національно-патріотичному вихованні студентської молоді займає український фольклор як головне джерело

пізнання історії, побуту, культурних традицій та українського менталітету. Український фольклор як визначальна складова традиційної народної культури, носій мови й світогляду – універсальний засіб вираження ментальності українців і важливий чинник формування національної самосвідомості, формування духовного світу особистості, її морально-естетичного розвитку, психологічної самодостатності й комфорту. Засвоєння молоддю національних традицій, фундаментальної системи знань з фольклору та етнографії запобігає історичній непам'яті, бездуховності, моральному збоченню, прилучає через рідну культуру до світової загальнолюдської культури.

Перспективу майбутніх наукових розвідок убачаємо в необхідності заглиблення у сутність фольклору як своєрідного явища, носія багатопланової інформації – історичної, космологічної, ритуальної, оберегової, естетичної, культурологічної.

1. Проект Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання населення на 2013–2017 роки [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2011\(12\).proekt.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2011(12).proekt.php). **2.** Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacjonalno-patriotichne-vixovannya/>. **3.** Указ Президента України № 344/2013 Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. **4.** Указ Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки» [Електронний ресурс]. // Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>. **5.** Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с. **6.** Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с. **7.** Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. **7.** Дідич Г. С. Народознавство та музичний фольклор України / Г. С. Дідич. – Кіровоград, 2014. – 388 с. **8.** Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / В. Жайворонок. – К. : Видавництво «Довіра», 2006. – 703.

Рецензент: д.психол.н., професор Ставицький О. О.